

Montaža visečih panojev na razstavi Sudanska misija 1848–1858.
Foto: Marko Frelih, SEM Ljubljana, maj 2009

Pogled na razstavo Sudanska misija 1848–1858.
Foto: Marko Frelih, SEM Ljubljana, maj 2009

MED LJUDSTVI JUŽNEGA SUDANA

Razstava v Slovenskem etnografskem muzeju, 14. 5. 2009–10. 1. 2010

Sredi poletja leta 1850 so se vrata ljubljanskega semenišča odprla za obiskovalce prve razstave afriških predmetov na Slovenskem. Nekaj čez tristo predmetov je iz južnega Sudana v Ljubljano pripeljal misijonar dr. Ignacij Knoblehar. Podobno kot njegov veliki vzornik, misijonar Friderik Baraga, ki je leta 1837 Deželnemu muzeju podaril zbirko predmetov severnoameriških ljudstev, je tudi Knoblehar prinesel predmete v domovino z namenom, da pokaže rojakom, kaj v vsakdanjem življenju uporabljajo ljudje, med katerimi širi krščansko vero. Knobleharjeva ideja o velikem misijonu v porečju Belega Nila je bila zastavljena zelo ambiciozno in je potrebovala podporo na najvišji ravni. Osebnostno je prepričal mladega avstrijskega cesarja Franca Jožefa, suvereno pa je s svojimi načrti stopil tudi pred papeža Pija IX. Oba poglavarja posvetne in cerkvene oblasti sta Knobleharja podprla, saj se je v njegovi viziji ponujala edinstvena priložnost, da Avstrija pridobi kolonialne pravice nad južnim Sudanom in nad poganskimi ljudstvi, ki bi jih misijonarji prevzgojili v pravoverne kristjane.

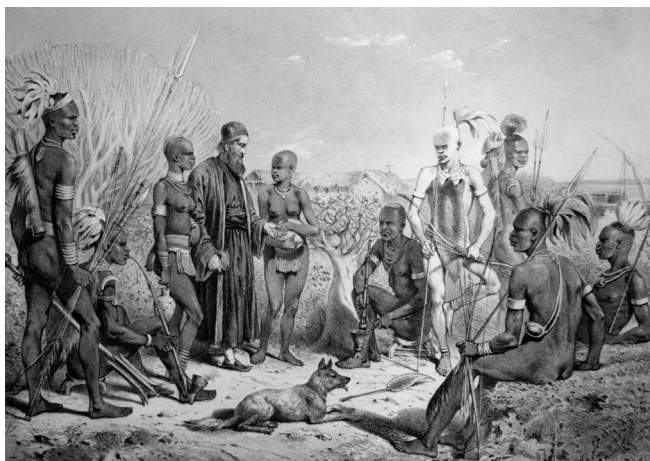
Čeprav so ga podpirali največji dostojanstveniki, pa je Knoblehar prošnjo za pomoč izrekel tudi svojim rojakom. Z vseh koncev dežele Kranjske sta se v Ljubljano stekali finančna in materialna podpora, prav tako pa se je za delo v sudanskem misijonu javilo veliko duhovnikov, obrtnikov in drugih prostovoljcev. Pri tem je imel veliko zaslug časopis *Zgodnja Danica*, ki ga je urejal Luka Jeran. Časopis je skoraj slabo desetletje kontinuirano poročal o razmerah v misijonu. Knoblehar in njegovi sodelavci so na uredništvo redno pošiljali pisma, ki jih je Jeran v prirejeni obliki sproti objavljaj. Skrbno je bedel tudi nad vsebino pisem, saj je objavil samo tista, ki so bila usklajena z misijonskim poslanstvom, kritične zapise o misijonu pa je zavrzel. Čeprav so se Knoblehar in njegovi sodelavci zelo trudili, da bi uresničili zastavljene cilje, so neznosne bivalne razmere in številne bolezní postopoma razblinile idejo o velikem misijonu. Neizprosna malarija je vzela življenje številnim mladim fantom in vse več ljudi se je začelo

spraševati o smiselnosti takšnega početja. Tudi domačini so bili zelo nenaklonjeni pokristjanjevanju, saj jim je šlo bolj za fizično eksistenco, ki jo je na eni strani ogrožala lakota, na drugi pa lovci na sužnje. Knoblehar pa je kljub vsemu vztrajal in ko je pozno jeseni leta 1857 bolan odpotoval v Evropo, je svojemu namestniku zagotovil, da se bo kmalu vrnil nazaj v Kartum. Sredi poti je omagal in se izkrcal v Neaplju, kjer je 13. aprila 1858 umrl v starosti 38 let.

Afriška avantura slovenskega misijonarja je bila kratkotrajna, vendar zelo intenzivna na različnih področjih. Knoblehar je zapustil neizbrisen pečat v zgodovini misijonarstva, pustil je sledi v avstrijski politični zgodovini, Slovincem je približal Afriko, Afričanom ob Belem Nilu pa je prinesel evropske navade. Njegov čas je zaznamoval še en nenavaden dogodek: prihod prve večje skupine afriških otrok v Ljubljano, Škofjo Loko, Celje in Maribor. Otroke, ki so jih misijonarji kupili na trgu s sužnji v Kairu in Kartumu, so pripeljali v Evropo z namenom, da jih bodo vzgojili v krščanskem duhu in jih nato poslali nazaj domov. Odrasli fantje naj bi kot duhovniki in dekleta kot nune med svojim ljudstvom širili krščanstvo po vzoru evropskih misijonarjev. Mrzle zime so prinesle pljučnico, ki so ji afriški otroci hitro podlegli. En za drugim so umirali in Cerkev je takoj ukrepala ter misijonarjem svetovala, naj otroke zadržijo v Afriki.

Knoblehar je v širši javnosti znan predvsem kot misijonar, manj pa je znano, da je bil med prvimi, ki je sistematično pristopil k raziskavam porečja Belega Nila. Geografsko društvo na Dunaju mu je priskrbelo najmodernejše merilne instrumente in Knoblehar je s sodelavci načrtno zbiral meteorološke, hidrološke, geološke in druge podatke o veliki afriški reki. Postal je eden od najboljših poznavalcev Belega Nila in o njegovih odkritjih so pisali povsod po Evropi, popularen pa je bil tudi v Ameriki. Že leta 1854 je bila izpod peresa Bayarda Taylorja v New Yorku objavljena knjiga, v kateri je tudi posebno poglavje o Knobleharjevih potovanjih po

* Dr. Marko Frelih, univ. dipl. arheolog, kustos, Slovenski etnografski muzej, 1000 Ljubljana, Metelkova 2, E-naslov: marko.frelih@etno-muzej.si

Wilhelm von Harnier: Tirolski misijonar Franz Morlang med Bariji v Gondokorju. V ozadju je misijonska postaja, ki jo je dal Knoblehar postaviti leta 1854.

Vir: Wilhelm von Harnier, *Reise am oberen Nil: Nach dessen hinterlassenen Tagebüchern herausgegeben von Adolf v. Harnier*. Darmstadt-Leipzig 1866

Jakob Šašel: Kairo.

Vir: Jakob Schaschel, *Bilder aus dem Oriente aufgenommen während einer Reise nach Aegypten, Nubien, Sudan in den Jahren 1853 und 1854*. Karlstadt 1863

Belem Nilu. Razdaljo okoli 1.600 kilometrov, ki je ločila Kartum od misijonske postaje Gondokoro (danes Juba), je Knoblehar večkrat prepotoval z ladjo *Stella Matutina*. Na ladji je imel vse merilne inštrumente in arhiv zapiskov z različnimi skicami. Po njegovi smrti je večina arhivskega gradiva izginila.

Knobleharjevo kratko a zelo bogato življenje samo po sebi ponuja dobro izhodišče za pripravo razstave o tem slavnem misijonarju. Toda ob širokem spektru njegovih aktivnosti sem se zavedal, da znotraj načrtovane občasne razstave vsega ne bo mogoče zajeti. Zato sem se osredotočil na prikaz Knobleharjevega bivanja v Afriki, naslov *Sudanska misija 1848–1858* pa mi je dopuščal, da nisem govoril samo o misijonskem delu, ampak sem pokazal na raznolikost njegovih dejavnosti v Afriki in posredno tudi v Evropi. Razstavo sem si zamislil kot potovanje po Belem Nilu skozi čas in prostor. Časovna zgodba se začne s prihodom v Kartum leta 1848 in se nato nadaljuje vse do leta 1858. Ko sledimo različnim dogodkom v vsakem letu posebej, hkrati potujemo tudi skozi prostor, ki ga označujejo stopinje severne zemljepisne širine, od severa proti jugu. Vsako stopinjo spremlja prirejeno besedilo iz Knobleharjevega ladijskega dnevnika. Na koncu nas potovanje skozi razstavo pripelje do četrte stopinje severne širine, do najjužnejše točke, ki jo je dosegel Knoblehar, in do tistega usodnega dne leta 1858, ko se je končala življenjska pot mladega misijonarja.

Tekstovni del razstave sem opremil z izbranimi ilustracijami, ki so v veliko pomoč pri razumevanju okoliščin, v katerih je sredi 19. stoletja deloval Knoblehar. Potovanje skozi Egipt proti Kartumu je zelo dobro dokumentiral Jakob Šašel, ki je samo nekaj mesecev preživel v misijonu, nato pa se je vrnil v domovino. Šašel je leta 1863 napisal spomine na bivanje v Afriki. Rokopis je opremil z lastnimi barvnimi risbami, ki prikazujejo predvsem različne kraje v Egiptu, med njimi tudi znana arheološka nahajališča (Gize, Memfis, Tebe, Abu Simbel). Šašlov rokopis je danes shranjen v Mestnem muzeju v Karlovcu. Na razstavi so slovenski javnosti prvič predstavljene risbe nemškega slikarja Wilhelma von Harnierja, ki je kmalu po Knobleharjevi smrti odpotoval v južni Sudan. Harnier je v natančni risbi ohranil edinstven spomin na misijonski postaji Sv. Križ in Gondokoro. Predvsem so

dragocene njegove upodobitve ljudstev ob Belem Nilu. Za nas ima največji pomen slika, ki prikazuje Knobleharjevega prijatelja in duhovnika Franza Morlanga, ki se sproščeno pogovarja z domačini pred cerkvijo v Gondokorju. Ljudje, ki pripadajo ljudstvu Bari, so na sliki upodobljeni z bogatim izborom različnega okrasja, orožja in drugih uporabnih predmetov (tobačne pipe, stolček, itd.). Podobne predmete, ki jih je Harnier skrbno narisal leta 1860 v Gondokorju, prepoznamo tudi v Knobleharjevi zbirki.

Zbirka predmetov iz južnega Sudana danes šteje 232 predmetov, prvotno pa se je njeno število gibalo okoli 250. To so predmeti, ki jih je Knoblehar leta 1850 pustil v Ljubljani, vsaj 60 pa jih je odpeljal na Dunaj. Tam so se predmeti znašli v zasebni lasti in šele leta 1925 jih je odkupil dunajski Etnografski muzej.

Na razstavi *Sudanska misija 1848–1858* je prikazan izbor predmetov, ki kaže na raznolikost Knobleharjeve »zbiralne politike«. Okrasje, orožje, uporabni predmeti in naravna barvila so del materialnega sveta različnih ljudstev ob Belem Nilu (Šiluki, Barijici, Kiki). Knobleharja so najbolj navdušili kovači, ki so s preprostim kamnitim orodjem izdelovali prave mojstrovine. Misijonarjevo navdušenje postane razumljivo ob pogledu na ženski predpasnik, izdelan iz sešitih železnih obročkov. Izjemno obrtniško delo so tudi sulice, med njimi še posebno tiste, ki so ljudem določale družbeni status (npr. čarovnikova sulica z dvojno ostjo).

Knobleharjeva zgodba je na razstavi prikazana na visečih panojih, ki si v polkrožnih linijah sledijo skozi tri razstavne prostore v pritličju Slovenskega etnografskega muzeja. Prostorska postavitve panojev je nastala po načrtih mag. Lidije Dragišić, univ. dipl. inž. arhitekture, grafično oblikovanje panojev pa je prevzel Vladan Srdić, univ. dipl. oblikovalec, oba iz Studia 360 d. o. o. Med panojski prikaz potovanja po Nilu je vključen tudi krajši video-posnetek rečnega obrežja. Posnetek sem naredil leta 2006 med plovbo iz Asuana proti Luksorju.

Ob razstavi je izšla tudi knjiga z naslovom *Sudanska misija 1848–1858: Ignacij Knoblehar – misijonar, raziskovalec Belega Nila in zbiralec afriških predmetov*. Izid slovensko-angleške publikacije in postavitve razstave je omogočilo Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.